

آیا می‌دانستید مدفن ۱۰ تن از علمای بزرگ جبل عاملی عصر صفویه، در بارگاه ثامن‌الحجج^(ع) قرار دارد؟

لبنانی‌های آرمیده در جوار سلطان خراسان

تاریخ و هویت

مرضیه ترابی | ورود علمای جبل عامل به ایران در دوره شاه تهماسب یکم صفوی و به دنبال تغییر سیاست وی برای نهادینه کردن الگوی فقه‌اhti در ایران رقم خورد. تا پیش از آن، الگوی رفتاری و ساختاری مورد توجه در دربار ایران، همان الگوی قدیمی صوفیه صفویه بود که رویکردی طریقتی و نه شریعتی داشت.

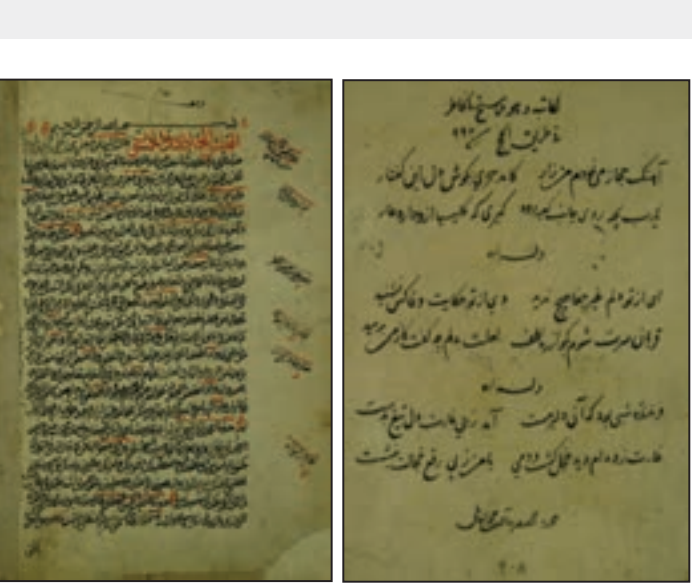
شاه تهماسب یکم که افزون بر مشکلات ناشی از جدال میان قزلباش‌ها به عنوان نهاد نظامی و «صدرها» به عنوان نهاد دیوانی، به درستی دریافت‌ه بود که الگوی طریقتی پاسخ‌گوی نیاز حکومتی که مذهب شیعه اثنی‌عشری را رسمی اعلام کرده‌است، نیست؛ تصمیم گرفت نهاد فقه‌اht را در کشور تقویت کند.

به دنبال این تصمیم، تلاش‌های او برای دعوت از علمای شیعه که تعداد قابل توجهی از آن‌ها در نجف و جبل عامل (جایی در جنوب لبنان امروز) اقامت داشتند، آغاز شد و در نهایت، فرمانروای صفوی توانست رضایت تعدادی از علمای جبل عامل را برای هجرت به ایران و تشکیل گسترده مدارس علمیه شیعه و تثبیت جایگاه فقه‌اht در اداره امور مملکت، به دست آورد.

نخست بزرگانی مانند «محقق کرکی» وارد ایران شدند و در پی آن‌ها، جمع زیادی از فقه‌ای این حوزه قدیمی و ریشه‌دار در ایران موطن اختیار کردند و به‌توسعه علوم اهل بیت^(ع) همت گماشتند. از این زمان، تالیپان دوره صفویه، در منابع تاریخی و علمی با اسامی متعددی از علمای جبل عاملی روبه‌رو می‌شویم که با مجاور حرم رضوی در مشهد شده‌اند یا اینکه، پیکرشان را بعد از رحلت به این شهر مقدس حمل کرده و در جوار مضجع شریف حضرت ثامن‌الحجج^(ع) به خاک سپرده‌اند.

از میان این جمع، نام ۱۰ تن در تاریخ حرم رضوی ثبت و ضبط شده‌است؛ اما تردیدی نداریم که باید خانه‌ابدی جمع بیشتری از دانشمندان جبل عاملی یا به‌طور دقیق‌تر لبنانی عصر صفویه، در حرم مطهر قرار گرفته باشد. در ادامه نام این ۱۰ تن و خدمات آن‌ها را به اختصار مرور می‌کنیم.

باید دانست که جز چند شخصیت شناخته شده، مانند شیخ بهائی و شیخ حر عاملی، مکان دقیق دفن بیشتر این دانشمندان در حرم رضوی معلوم نیست و همین قدر می‌دانیم که پیکر آن‌ها در این مکان مقدس آرام گرفته، با وجود این، از آنجا که رواق دارالسیاده یکی از مهم‌ترین مکان‌های تدفین علما در عصر صفویه بوده‌است، این احتمال وجود دارد که مرقد بخش مهمی از علمایی که مکان خاک‌سپاری آن‌ها معلوم نیست، در این رواق قدیمی حرم رضوی باشد؛ رواقی که قدمت آن را به دوره ایلخانی یا تیموری باز می‌گرداند.



دستخط منسوب به شیخ بهائی، مورخ ۱۰۰۸ق.
دستخط شیخ حر عاملی، در ۱۱۱۴ قمری، که تمام کتاب امالی شیخ صدوق را کتابت کرده‌است (شعری که در سفر حج نوشته شده)

علی بن هلال کرکی (درگذشته ۹۸۴قمری)

عبدالعالی بن علی کرکی (۹۹۳-۹۲۶قمری)

فرزند محقق کرکی و از شاگردان برجسته «محقق کرکی» بود که به خواست استاد خود از جبل عامل به ایران مهاجرت کرد و حدود چهار هزار جلد از کتاب‌های مهم اعتقادی و حدیثی شیعه را نیز، همراه خود به ایران آورد. او بعد از درگذشت استادش، به عنوان شیخ‌الاسلام قزوین، پایتخت وقت صفویان برگزیده شد و شاه تهماسب یکم در امور دینی و شرعی با وی مشورت می‌کرد. شیخ منشار از دیگر علمای جبل عامل خواست که به ایران هجرت کنند و با دعوت وی، حسین بن عبدالصمد، پدر شیخ بهائی، همراه با خانواده‌اش به ایران آمد. علی بن هلال کرکی در ۱۲ ربیع‌الاول سال ۹۸۴قمری درگذشت. پیکر او را به مشهد آورده و در دارالسیاده حرم رضوی دفن کردند.

عبدالعالی بن علی کرکی (۹۹۳-۹۲۶قمری)

فرزند محقق کرکی و از برجسته‌ترین فقه‌ای عصر صفوی بود. عبدالعالی را یکی از برجسته‌ترین علمای کلام دوران خودش دانسته‌اند. وی شاگردان برجسته‌ای داشت که یکی از آن‌ها محمد باقر حسینی استرآبادی، مشهور به «میرداماد» است. عبدالعالی بر آثار بزرگان شیعه مانند«الفیه» شهید اول، شرح‌هایی نوشت و در پاسخ به مخالفان مذهب اهل بیت^(ع)، کتاب «امامت» را به رشته تحریر درآورد. عبدالعالی بن علی در سال ۹۹۳قمری و در اصفهان دار فانی را وداع گفت. ظاهرا در آن زمان شرایط انتقال پیکر وی به مشهد فراهم نبود و برخلاف وصیتش، به ناچار شیخ را در اصفهان به خاک سپردند. ۳۰ سال بعد، در ۱۰۲۲قمری و با فراهم شدن شرایط، بقایای پیکر او را به مشهد آوردند و در دارالسیاده حرم رضوی به خاک سپردند.

ابراهیم بن فخرالدین بازوری عاملی (درگذشته ۱۰۳۰قمری)

فقیه، محدث و ادیب برجسته عصر صفوی و اصالتا از اهالی جبل عامل بود. سال ولادت شیخ ابراهیم مشخص نیست؛ اما می‌دانیم که در اصفهان از شاگردان برجسته شیخ بهائی و نیز، شیخ محمد بن حسن صاحب معالم (فرزند شیخ زین‌الدین مشهور به شهید ثانی) بوده‌است. شیخ حر عاملی در کتاب «امل الأمل» از ابراهیم بن فخرالدین به دلیل دارا بودن فضل، صداقت و توانمندی ویژه در شعر ادب ستایش می‌کند. از شیخ دیوان شعر و رساله‌ای با نام «رحلة‌المسافر» به یادگار مانده‌است. در دیوان وی، شعری بسیار زیبا در رثای شیخ بهائی و به مناسبت رحلت وی وجود دارد و نیز، شعری در ستایش شهید ثانی که در میان اهل ادب مشهور است. شیخ ابراهیم سرانجام در سال ۱۰۴۰ق درگذشت و پیکر وی را در حرم رضوی به خاک سپردند.



محمد بن حسین عاملی ملقب به «بهائی» (۱۰۳۱ - ۹۵۳قمری)

فقیه، حکیم، ریاضی‌دان و دانشمند نامی جهان اسلام و ایران، در شهر بعلبک به دنیا آمد، در «جبع» جبل عامل زندگی کرد و در سیزده یا به قولی هفت سالگی، همراه با پدرش به ایران هجرت کرد. شیخ بهائی به دلیل نقش ویژه‌اش در گسترش علوم و فنون، بسیار شناخته شده‌است. او در کنار حرم رضوی، محل تدریس و سکونتی داشت که بعد از وفاتش، در آن مکان دفن شد و امروزه، مدفن وی مورد زیارت علاقه‌مندان است. شیخ بهائی افزون بر تربیت شاگردان و نگارش آثار بزرگی هم چون «جامع عباسی»، در تصحیح اصول شهرسازی ایرانی هم، به ایفای نقشی راهبردی پرداخت. برخی از مورخان ساخت «خیابان مشهد» و نیز، نقشه «صحن عتیق» در حرم رضوی را از آثار مهندسی وی می‌دانند. نسب او به حارت همدانی، از اصحاب امام علی^(ع) می‌رسد.

سیدحسین بن سیدمحمد عاملی جبعی (درگذشته ۱۰۶۹قمری)

فقیه و دانشمند برجسته شیعه و از وابستگان به خاندان «سلسله‌الذهب» بود که به واسطه پرورش علمای نامدار مشهور بودند. سیدحسین از سادات جبل عامل محسوب می‌شد و نسبش به امام موسی کاظم^(ع) می‌رسید. پدرش سیدمحمد، «صاحب مدارک» نیز، از علمای برجسته دوران خود بود. سیدحسین نزد پدر و هم چنین شیخ بهائی، علوم دینی و عقلی را آموخت و به درجه اجتهاد رسید. وی سپس به خراسان رفت و مجاور حرم مطهر امام رضا^(ع) شد. مدتی بعد سیدحسین را به عنوان شیخ‌الاسلام خراسان برگزیدند. او در مشهد مجلس درس باشکوهی داشت و مدت‌ها به پرورش شاگردان و تحقیق و تألیف مشغول بود. وی در سال ۱۰۶۹قمری دارفانی را وداع گفت و پیکرش را در حرم مطهر ثامن‌الحجج^(ع) به خاک سپردند.

حسین بن علی جبعی عاملی (۱۰۷۸ - ۱۰۵۶قمری)

یکی از فقیهان جوان مکتب اصفهان و از شاگردان برجسته این حوزه علمیه قدرتمند بود. نسب وی با یک واسطه به حسن بن زین‌الدین، مشهور به «شهید ثانی» می‌رسید و اصالتا از اهالی جبل عامل بود. پدرش «محمد بن حسن»، صاحب «درالمنثور» نیز، از علمای برجسته عصر خود محسوب می‌شد. حسین بن علی مقدمات علوم دینی را نزد پدر و دیگر علمای بزرگ حوزه علمیه اصفهان فراگرفت، اما در حالی که تنها ۲۲ بهار از عُمر پربکرت وی می‌گذشت، بیمار شد و مدتی بعد دار فانی را وداع گفت. پدرش و نیز، تعدادی از علمای معاصر حسین بن علی، وی را به دانش و معنویت ستوده‌اند. پیکر او بعد از تشییع جنازه‌ای باشکوه در اصفهان، به مشهد منتقل و در جوار بارگاه ملکوتی ثامن‌الحجج^(ع) به خاک سپرده شد.

شیخ حُرّ عاملی (۱۱۰۳ - ۱۰۳۳قمری)

محدث بزرگ شیعه و مؤلف کتاب مشهور «وسائل الشیعه» در روستای «مشغره» جبل عامل به دنیا آمد. نسب او با ۲۶ واسطه به حُرّ بن یزید ریاحی، یکی از شهدای کربلا می‌رسید. او در چهل سالگی، بعد از سفری به عتبات، به ایران آمد و در مشهد رحل اقامت افکند و به تدریس و پژوهش پرداخت. شیخ حر عاملی در اواخر عُمر شیخ‌الاسلام خراسان شد. وی در کتاب «وسائل الشیعه»، ۳۶ هزار حدیث را از منابع مختلف جمع‌آوری و ضبط کرده‌است. شیخ حر عاملی در ۲۱ رمضان سال ۱۱۰۴قمری دار فانی را وداع گفت و در سرداب مدرسه میرزا جعفر به خاک سپرده‌شد. امروزه دسترسی به مدفن وی از طریق یکی از حجره‌های صحن انقلاب ممکن است و برای مرقد وی در این سرداب، پنجره‌ای نقره‌ای و زیبا ساخته‌اند.

علی‌بن‌محمد عاملی (۱۱۰۳ - ۱۰۱۳قمری)

مشهور به «شیخ علی کبیر» و «سبط‌الشهید» بود و نسب او از طرف مادر به شهید ثانی می‌رسید. وی اصالتا از اهالی جبل عامل بود. علی‌بن‌محمد در مکه به دنیا آمد و در جوانی راهی اصفهان شد و در این شهر، از درس شیخ بهائی استفاده کرد. شیخ، مؤلفی پرکار و پژوهشگری توانمند بوده و آثار برجسته‌ای هم چون «الدرالمنثور»، «حاشیه شرح لمعه» و «زاد‌المرشدین در رد‌الصوفیه» را از خود به یادگار گذاشته‌است. او مدت‌ها در اصفهان به تدریس و تحقیق مشغول بود و شاگردان برجسته‌ای تربیت کرد که سه پسرش محمد، حسین و محی‌الدین در زمره آن‌ها قرار داشتند. علی‌بن‌محمد عاملی در سال ۱۱۰۳قمری و در نود سالگی دار فانی را وداع گفت. پیکرش را به مشهد آوردند و در سرداب مدرسه میرزا جعفر به خاک سپردند.

سیدبدرالدین بن سیداحمد عاملی (درگذشته ۱۱۰۴قمری)

نوه دختری میرداماد و در حدیث، فقه و ادبیات صاحب‌نظر بود. اصالتی جبل عاملی داشت، اما در اصفهان به دنیا آمد. سیدبدرالدین از پدرش و نیز، ملامحمد تقی مجلسی و فخرالدین طریخی حدیث روایت کرد و آثاری برجسته را همچون «حجیه‌الآخبار»، «شرح اثنی عشریه صلاتیه»، «شرح اثنی عشریه صومیه»، «شرح زبده شیخ بهائی» و «عیون الجواهر» به رشته تحریر درآورد. سید بدرالدین در سال ۱۱۰۳قمری به دعوت شیخ حر عاملی راهی مشهد شد و در این شهر به تدریس و تحقیق پرداخت. ظاهرا وی پیش از شیخ حر عاملی و در سال ۱۱۰۴قمری درگذشت، چرا که شیخ در تشییع جنازه وی شرکت کرد و بر پیکر سیدبدرالدین نماز خواند. او را در حرم مطهر رضوی به خاک سپردند. سیدبدرالدین شاگردان برجسته بسیاری تربیت کرد که یکی از آن‌ها سیدمحمد بن سیدعلی موسوی عاملی است.

حسین بن حسن عاملی مشغری (درگذشته اوایل قرن ۱۱)

فقیه و ادیب برجسته شیعه و از شاگردان شهید ثانی و شیخ بهائی بود. حسین عاملی احتمالا در جبل عامل متولد شد و بعد، همراه با خاندانش به ایران مهاجرت کرد. وی برای جمع‌آوری منابع علمی، سفرهای زیادی انجام داد؛ حتی به هند نیز، سفر کرد و مدتی در اصفهان سکونت اختیار نمود. حسین بن حسن در اواخر عُمر به مشهد آمد و در جوار بارگاه ملکوتی حضرت امام رضا^(ع) به تدریس و تحقیق پرداخت. وی رساله‌ای با نام «کتاب النکاح» نوشته که در دسترس است. حسین بن حسن از شهید ثانی و شیخ بهائی اجازه روایت گرفته بود. وی در شهر مشهد و در اوایل قرن یازدهم قمری دار فانی را وداع گفت و پیکرش را در حرم مطهر رضوی به خاک سپردند.

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت

تاریخ و هویت